

O RAZVOJU CIVILNE ZAŠČITE

Jelko Kacin*

UDK 355.58

Leto 1990 bo v zgodovini slovenskega naroda zagotovo zapisano kot prelomnica v oblikovanju razvoja in uresničevanju zasnove nacionalne varnosti slovenske države. Demokratične volitve v letu 1990 so omogočile umestitev nove vodstvene strukture slovenske države, s tem pa tudi spreminjanje obstoječih rešitev z državotvornih pozicij. Več kot očitno je postalo, da lepotni popravki obstoječega sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, ki je temeljil na zahtevah samoupravnega socializma, ne bodo zadoščali novim družbenim potrebam in spremenjenemu razmerju sil.

Nujen je bil takojšen prevzem celovitega nadzora nad vsemi deli tega sistema, saj so nekateri subjekti, ki so nadzirali vzvode zvezne države, že na začetku dali jasno vedeti, da bodo novi strukturi slovenske države skušali preprečiti popoln nadzor in vsaj omejiti slovensko suverenost. Ti pritiski in odločnost so bili najbolj prepoznavni v primeru oboroženih sil, tako Jugoslovanske ljudske armade (JLA) kot tudi teritorialne obrambe (TO). Spomnimo se samo ukaza o premeščanju orožja TO v objekte pod nadzorom JLA, ki se mu je uprla samo republika Slovenija, povsod drugje po Jugoslaviji pa je bil dosledno izvršen. S tem dejanjem je republika Slovenija ohranila enega najmočnejših pogajalskih argumentov glede bodoče razdružitve Jugoslavije, ki ga je (TO) začela takoj uporabljati kot močan faktor odvrčanja političnega vmešavanja in drugih oblik vmešavanja (tudi vojaškega) v notranje zadeve slovenske države. Teritorialna obramba republike Slovenije je postala močan faktor umirjanja razmer v Jugoslaviji in hlajenja pregretih glav, ki se niso samo hipotetično pripravljale na restavracijo prejšnjega stanja.

Žal se procesu ukinitve TO v drugih delih Jugoslavije niso uprli. S tem so bile nove, demokratično izvoljene strukture, ki so kasneje prevzele položaje, oropane pomembnega dejavnika za bolj umirjen in predvsem enakovreden proces razdruževanja ali nov dogovor o sobivanju. Vrsta odločitev, dogodkov in rezultatov, ki so si sledili v letu 1990, so jasno pokazali, da je treba nujno zgraditi lastno zasnovo nacionalne varnosti, ki bo ohranila tisto, kar se je do sedaj pokazalo kot uspešno, in dodala nove rešitve — rezultate novih spoznanj ter spremenjenih razmer in možnosti. Spomnimo se deklaracije o suverenosti, sklepov in stališč skupščine Slovenije o nabornikih, ustavnih amandmajev in ustavnega zakona ter plebiscita. Večina naključnih opazovalcev je zmotno ugotovila, da je vprašanje oboroženih sil edino področje, o katerem se »prepirata«¹ dosedanja zvezna in novo nastala republiška oblast. Pa še zdaleč ni tako! **Sestavni del bodoče zasnove nacionalne varnosti je tudi civilna obramba,** ki ne more biti le privesek oboroženim obrambam, ampak je (bo) enakovreden konstitutivni element. Znotraj civilne obrambe gre pomembno mesto strukturalni zaščiti in reševanju, ki pa jih ne kaže preprosto enačiti s civilno zaščito, saj to v našem primeru nikakor nista sinonima.

Pomembne vsebinske razlike so tudi v pojmovanju civilne zaščite v Jugoslaviji in današnji Sloveniji.

Civilna zaščita, kakor jo je doslej razvijala Jugoslavija oziroma v njenem imenu poseben, zelo maloštevilčen sektor Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo, je bila pastorek v lastni hiši (beri Zveznem sekretariatu za ljudsko obrambo). Da je bilo in je tako, je mogoče videti že po statusu znotraj sektorja za civilno obrambo, ki šteje 23 ljudi kot tudi številu (3) in po strukturi zaposlenih. Prav vsi so aktivne vojaške osebe, med njimi ali ob njih pa ni bilo nikogar iz civilnih struktur, s civilno izobrazbo in predvsem civilnimi izkušnjami v načrtovanju, organiziranju, opremljanju in vodenju struktur zaščite in reševanja. Celoten sistem je bil logična zrcalna podoba vojaške obrambne organizacije, ki je prilagojena in podrejena uporabi v morebitni vojni. Pa še tu so bile velike težave, saj se je struktura oboroženih sil vsaj deloma prilagajala spoznanjem sodobnih vojn, struktura civilne zaščite pa je životarila v nespremenjeni podobi na stranskem tiru. Federacija (beri Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo) je dolgo vrsto let težila k centraliziranemu načinu vodenja, čeprav se je naša republika tem težnjam še posebej vneto upirala z argumenti, ki v racionalnem dialogu zagotovo vzdržijo še tako kritično preverjanje. Strukture zaščite in reševanja morajo temeljiti na potrebah in možnostih okolja, v katerem bodo uporabljene. Njihov ustroj, razvoj, kadrovska zasedba, oprema, usposabljanje in vodenje morajo biti izrazito usklajeni z okoljem predvidene uporabe, ki mora o vseh elementih odločati suvereno. Predvsem pa morajo biti strukture zaščite in reševanja sposobne, da se vsak dan uspešno potrjujejo v preprečevanju naravnih in drugih hudih nesreč, še posebej pa morajo učinkovito zmanjševati in odpravljati njihove posledice. Za tovrstno potrjevanje je bil dosedanj ustroj civilne zaščite, ki ga je zagovarjal Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo, izrazito manj primeren. Predvsem ga obremenjuje nekaj dejstev:

1. Sistem je namenjen predvsem uporabi v morebitni vojni, v najbolj nemogočih in neugodnih razmerah, ko je preživetje odvisno predvsem od sposobnosti samozadostnega reševanja problemov v najbližji lokalni skupnosti. Tak pristop zahteva izredno množično strukturo. Civilna zaščita mora biti organizirana, kadrovskega popolnena, opremljena in usposobljena

v sleherni krajevni skupnosti. Tak ogrožen sistem je težko obvladljiv predvsem pa prepočasen za vsakodnevno učinkovito uporabo.

2. Množičnost zahteva veliko kadrov, ki jih ni na voljo, hkrati pa tudi ogromno materialnih in finančnih sredstev, ki jih naša država v gospodarski in vsesplošni krizi, v kakršni je, nikakor ne more zagotoviti. Podrejenost potrebam vojne onemogoča razporejanje najbolj sposobnih (fizično in strokovno) kadrov v strukture zaščite in reševanja, saj imajo oborožene sile izrazito prednost.

3. Razporejanje v civilno zaščito temelji na obveznosti določenega (razpoložljivega) državljanca, da se usposablja in v primeru potrebe štiti in varuje ljudi ter materialna sredstva. Izvajanje nalog pod prisilo se še nikoli ni pokazalo kot najboljša oblika kadrovanja. Pogosti so bili primeri izmikavanja tovrstnim obveznostim, saj programi usposabljanja in opremljanja niso bili dovolj kakovostno pripravljani in izpeljani, neopremljeni in neusposobljeni ljudje pa se niso bili vedno pripravljani izpostavljati nevarnostim zaščite in reševanja, ko je šlo zares. Predvsem so se vedno znova kazale težave z vodenjem ekip, katerih člani se pogosto med seboj niti poznali niso.

4. Prevladovala je enoobraznost, v kateri je veliko pomenila ustrezna enotna uniformiranost, manj pozornosti pa je veljalo dejanski usposobljenosti, primernosti in učinkovitosti v primeru potencialne uporabe.

5. Vse premalo je bilo medsebojnega sodelovanja na nižjih ravneh. Pogosto so prevladovala lokalna razmišljanja ter krajevna in občinska zaplankanost v najslabšem pomenu te besede.

6. Kot drugi ekstrem se je kazala vedno znova pogrevanja in vsiljevana zahteva po ustanovitvi vsejugoslovanskega — zveznega štaba civilne zaščite, ki je želel prevzeti ne samo koordiniranje pomoči, zaščite in reševanja med jugoslovanskimi republikami, ampak se je zelo trudil pridobiti tudi možnost poveljevanja nižjim štabom in enotam civilne zaščite in monopolizirati morebitno sodelovanje navzven, proti sosednjim državam, s katerimi so republike že vzpostavile potrebne operativne povezave in medsebojno usklajevale načrte pomoči in ukrepanja.

V letu 1990 je v času sejma civilne zaščite v Kranju na videz prijetno presenetilo dejstvo, da so se sodelujoči starešine JLA končno pojavili v civilnih oblekah. Toda hkrati je nastal v celoti še vedno ne presežen problem uporabe sredstev za zaščito in reševanje, ki so bila (so še) shranjena v skladiščih znotraj objektov JLA. Gre za objekte, v katerih je oprema upravnih organov za ljudsko obrambo (beri občinskih štabov za civilno zaščito),

* Republiški sekretariat za ljudsko obrambo, Župančičeva 3, Ljubljana.

242 pa tudi za nekatera blokirana skladišča TO, v katerih so dotlej lahko brez težav hranili mnogo opreme, namenjene nastanitvi prebivalstva, vzdrževanju zvez med štabi in reševalnimi ekipami civilne zaščite pa tudi osebnih zaščitnih sredstev (beri zaščitnih mask) TO, saj jih še danes ni mogoče izvezeti, niti za potrebe usposabljanja.

Najbolj nesprejemljive razmere pa so nastale, ko so pripadniki vojaške policije nasilno zasedli dva objekta TO v Ljubljani. Tam je ostalo tudi vsega zavidanja vredno število terenskih osebnih in tovornih vozil TO, ki jih poveljstvo ljubljanskega korpusa po ukazu nadrejenih poveljstev ni izročilo vse do danes. Samo v času hudega neurja v novembru 1990 smo (Republiški sekretariat za ljudsko obrambo) dvakrat zahtevali ta vozila, da bi jih uporabili na prizadetem območju, pa so odgovorni (JLA) izročitev odklonili in ponudili lastna vozila. Republiški štab za civilno zaščito je ponujeno pomoč seveda takoj sprejel, JLA pa je v svojem tisku opevala pomembnost svoje pomoči in hkrati podtikala trditve o velikem nezadovoljstvu prebivalstva nad nesposobnostjo TO (pod novim vodstvom), ki jim (ljudem) ni priskočila na pomoč.

Letos je bil sprejet zakon o obrambi in zaščiti. Določbe zakona, ki urejajo zaščito in reševanje, na novo opredeljujejo vlogo in pomen civilne zaščite (CZ). Ta ni več namenjena uporabi predvsem v vojni, ampak mora učinkovitost dokazovati vsak dan v miru, da bi bila uporabna tudi v morebitni vojni. Ni in ne bo več tako množična organizacija s splošnimi enotami v vseh krajevnih skupnostih, ampak strokovna organizacija, ki bo povezovala vse strukture zaščite in reševanja takrat, ko bo obseg nesreče presegal zmogljivost obvladovanja z osnovnimi enotami, to pa so gasilske enote, ki so (bodo) dobile pooblastilo za opravljanje splošne reševalne službe. CZ, predvsem pa operativne strukture zaščite in reševanja, bodo tako postale manj številne, s tem pa bodo izpolnjeni osnovni pogoji za hitrejši materialni in vsestranski strokovni razvoj. Predvsem bomo razvijali specializirane strokovne enote in ekipe, katerih delo in učinkovitost bosta temeljila na delu organizacij in društev, kot so Gorska reševalna služba, Jamarska reševalna služba, kinološke, potapljaške, taborniške, radioamaterske in druge oblike strokovnega organiziranja in dela državljanov. Visoko motiviran, usposobljen in opremljen ljubitelj je lahko veliko učinkovitejši reševalec kot pa naključno (v evidenci) razpoložljiv državljan, ki se bo za opravljanje svoje dolžnosti v CZ šele moral začeti usposabljanje. Z drugačno zasnovo in strukturo oboroženih sil v Sloveniji, ki jih sooblikuje tudi zakon o vojaški dolžnosti s 7-mesečnim (6-mesečnim) služenjem vojaškega roka, bo mogoče tudi veliko bolj kakovostno popolnjevanje enot za zaščito in reševanje, s tem pa tudi njihovo večjo učinkovitost.

CZ bo z vsemi svojimi sestavnimi deli veliko manj številna, zato pa prilagojena vsakdanjim potrebam ter preizkušena v

praksi. Aktivirala in odzivala se bo hitreje, zato bo lažje preprečevala ter hitreje zmanjševala in odstranjevala posledice nesreč. Posledice nesreč bodo zato manjše ter za družbo in posameznika manj boleče.

CZ se preoblikuje in levi. Po končanem prestrukturiranju bo manjša, zato pa učinkovitejša, bolj uporabna in prilagojena dragocenim spoznanjem, do katerih

smo se dokopali že zdavnaj, pa jih zaradi vrste objektivnih razlogov ni bilo mogoče uresničiti v praksi. Naša **Civilna zaščita je že presekala popkovino, ki jo je povezovala z zveznim sistemom splošne ljudske obrambe in družbene samozastite, ker je že prevzela naloge, ki izhajajo iz segmentov civilne obrambe ter zaščite in reševanja v zasnovi nacionalne varnosti države Slovenije.**

